

Araştırma Makalesi
(Research Article)

Egemia, 2019, 4: 66-78

Namık AHMADOV¹

Orcid: 0000-0003-1970-182X

¹ Bakü Devlet Üniversitesi İletişim Fakültesi
Uluslararası Gazetecilik Bölümü, Bakü, Azerbaycan

sorumlu yazar: tuqay59@mail.ru

Azerbaycan Basını ve 15 Temmuz FETÖ Olayları (Halk Gazetesi'nin Kaynaklarına Dayanan Analiz*

Media Of Azerbaijan: A Day After July 15 FETÖ Events
(Based On News Stories Published in the "Khalq Qazeti" Newspaper)

Alınış (Received): 22.01.2019

Kabul tarihi: (Accepted): 26.04.2019

ÖZ

15 Temmuz 2016 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin içine sızmış olan "Fethullahçı Terör Örgütü" (FETÖ) üyesi askerler ve onlarla işbirliği yapan sivil personel tarafından hayata geçirilmeye çalışılan askeri darbe girişimi Türk milletinin darebe karşı tutumu sayesinde bertaraf edilmiştir. Türkiye devleti ve halkının tarihlerindeki bu önemli hadisenin en az hasarla atlatılmasında medya organlarının önemli rol oynadığı da tarihi bir gerçeklik olarak literatürdeki yerini alır.

15 Temmuz hadiseleriyle ilgili Azerbaycan basın-yayım kurumlarının önemli bir kısmında benzer yaklaşıma sahip haber malzemelerinin yayınlanması, olayların devlete karşı bir kalkışma gibi değerlendirilmesi sadece halkın sesi olan medya organlarının ortak tavrının değil aynı zamanda tarihin kardeşlik bağlarıyla birleştirdiği Türkiye ve Azerbaycan halklarının ve devletlerinin birliğinin bariz örneği olmaktadır. Bu çalışmada o gece yaşananların bir gün sonra Azerbaycan basınında, özellikle sosyal-siyasi gazete olan Halk Gazetesi'nde ("Xalq qazeti") değerlendirilmesi araştırma konusudur. Gazetenin FETÖ olaylarından sonraki gün yayınlanan sayısında Türkiye'de olup bitenlere ve darbe girişiminin anatomisine kapsamlı yer ayrılmıştır. Bu makalede gazetenin ilgili sayısında yer alan haberler objektif bir bakış açısıyla analiz edilmiştir. Odaklanılan konu hakkındaki haberler sosyolojik bir yaklaşımla ele alınarak yazarların konuya yaklaşımlarına dair tespit ve tahlillere yer verilmiştir.

ABSTRACT

The coup attempted on 15th of July 2016 by a group of military servicemen within the Turkish army associated with Fetullah Terrorist Organization (FETÖ) and civil collaborators has been defeated by great determination and national will of Turkish nation. Yet again, our brother Turkish state and people have been successful in coping with historic challenge, and the role of media in these events has been highly appreciated as well.

Publication of materials reflecting the same positions almost in all media outlets of Azerbaijan, political assessment given to the events as being a coup d'état, has illustrated a strong example of unity not only among the printed media outlets, which are the people's voice, but also unity of our peoples and states cemented by centuries-old historically strong ties of friendship and brotherhood. The subject of this work is a study of the assessment of the events provided by the Azerbaijani press, including by the social and political newspaper "Khalq qazeti", on the following day after that terrible night. The realities and objective factors of the detailed coverage of the anatomy of the events and attempted coup d'état that took place in brother Turkey, which was published in the newspaper's issue on the day after the FETÖ events have been analyzed.

Anahtar Sözcükler:

15 Temmuz, Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ), Azerbaycan Basını, Halk Gazetesi

Key Words:

Turkish Military Forces, Fetullah Terrorist Organization (FETO), Azerbaijani press, "Khalq qazeti", national will

* Bu makalenin ilk versiyonu, 05-07 Mayıs 2018 tarihlerinde Antalya'da düzenlenen ASEAD III. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuş ve bildiri kitapçığında yayınlanmıştır.

GİRİŞ

Darbeler son yüzyılın en önemli sosyal-siyasal fenomenlerinden biri olarak günümüzde de ülkelerin politik gündemlerini meşgul edebilmektedir. Bu bağlamda değerlendirilebilecek ülkelerden biri olan Türkiye, birçok darbe yaşamış ve bu alanda siyasi deneyimi olan bir ülkedir. Ama ülkenin darbeler tarihinde 15 Temmuz 2016'da yeni ve öncekilere benzemeyen bir darbe kalkışması yaşanmıştır. 15 Temmuz 2016 gecesi “darbeciler, ülke demokrasisini temsil eden kurumsal yapılara ve darbeye direnen halka karşı kanlı, orantısız açık bir saldırı gerçekleştirmişlerdir” [Alkan,2016:255]. 15 Temmuz 2016 yılında Türk Askeri Birlikleri'nin içine sızmış “Fetullahçı Terör Örgütü” (FETÖ) üyesi askerler ve onlarla işbirliği yapan siviller tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan askeri darbe girişimi sonuçsuz kalmıştır. Türk halkının ve devlet kurumlarının önemli bir kısmının darbe karşısında konum belirlemeleri bu girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasını sağlamış ve söz konusu askeri hareket bir “kalkışma” olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla hadise bu yönüyle dünya tarihinde örnek olabilecek bir nitelik de taşımaktadır. “Türkiye 15 Temmuz 2016'da tam 36 yıl sonra Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) içindeki Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensubu bazı generallerin ve askeri personelin içinde olduğu darbe girişimiyle karşı karşıya kaldı. İhanet girişimi halkın sokağa çıkması ve TSK içindeki çoğunluğun destek vermemesi üzerine akamete uğradı. Bu cunta girişiminin bilançosu ise çok ağır oldu. Türkiye'nin en uzun 48 saatinde 248 kişi şehit oldu, 2196 vatandaş ise yaralandı. Türkiye,darbe girişimi karşısındaki kararlı direnişiyiyle dış aktörlerin oyununu bozarken İslam dünyası için de bir umut ışığı olduğunu gösterdi” [https://www.yenisafak.com/15-temmuz-sehitleri-15-temmuz-darbe-girisimi-sehitleri-h-2753090]. Badalov'a göre [2017:8] “15 Temmuz askeri darbe girişimi sadece Türkiyenin yakın tarihini değil, aynı zaman tüm sivil dünyanın demokrasi tarihini ilgilendiren iç dinamikleri ile Türkiye'ye yakın Azerbaycan'da da önemli derecede yer etmiştir”. Bu nedenle Azerbaycan medyasında bu olayın nasıl işlendiğini irdelemek önem taşımaktadır.

Azerbaycan kamuoyundaki 15 Temmuz algısını yansıtması ve medyanın hadisenin ne derece içinde olduğunu göstermesi bakımından söz konusu olay olay örüntüsünü incelemekte fayda bulunmaktadır. 15 Temmuz 2016'da Türkiye Askeri Birlikleri içersinde askeri darbe girişiminde bulunan grup “Yurtta sulh hareketi” adı altında faaliyet gerçekleştirilmiştir. Gece saatlerinde ordunun iktidarı ele geçirdiği ise devletin resmi televizyon kanalı TRT'den anons edilmiştir. Ülkede olağanüstü hal ilan edilmiştir. Olayların olduğu dönemdeki adlarıyla

İstanbul Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet köprülerini ele geçiren darbeci askerler Büyük Millet Meclisi'ni bombalamıştır. TRT'de darbecilerin 00.02'de yaptırdığı açıklamanın hemen ardından 00.25'te Cumhurbaşkanı Erdoğan ülkenin tanınmış özel haber kanallarından-CNN Türk TV kanalına görüntülü telefon görüşmesi ile katılmış ve canlı yayında Türk milletini devleti savunmak için sokaklara çağırmıştır [<https://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/ekran-yuzleri/hande-firat>]. Bu konuşma kanaatimize göre gece saatlerinde başlayan olayların akışını değiştiren bir hamle olmuştur. Bu konuşmanın ardından Türkiyede darbe girişimine karşı büyük mitingler başlamıştır. “Özellikle Ankara ve İstanbul gibi darbe girişiminde saldırıların yoğun yaşandığı illerde akşam saat 10 sularında jet seslerinden rahatsız olan insanlar durumu anlamak için sokağa çıkmıştır. Erdoğan'ın çağrısından önce sokağa çıkan insanların sayısı da oldukça fazladır. Gecenin ilerleyen saatlerinde meselenin darbe girişimi olduğunun anlaşılmasıyla insanların sokakta olma motivasyonları artmıştır” [Miş vd., 2016:37]. Netice itibariyle kalkışmanın ilerleyen saatlerinde darbe girişimi önlenir. Girişim sonrası Türkiye'de birkaç kez olağanüstü hal ilan edilir. 15 Temmuz sonrasında birçok siyasi figür tarafından da dile getirildiği gibi o gece Türk halkının “darbenin meşruiyetini tanımayarak direniş göstereceği sinyalinin açık bir biçimde vermesi, Türkiye siyaseti açısından bir ilktir” [Alkan, 2016, s. 254].

15 Temmuz hadisesine paralel olarak Azerbaycan yazılı ve görsel medyasına yer alan haberlere bakıldığında olayların tek bir politik değeri vardır ve olayın sunumu benzer bir söylem ile paylaşılır: “Kardeş Türkiye devleti ve milleti her zaman olduğu gibi bu defa da sınavdan alını açık, yüzü ak çıkmıştır. Türkiyenin Savunma Birlikleriyle aynı anda mücadeleye katılan halk, siyasi partiler, sivil kurumların sıkı birliği, çabaları ve ayrıca Türkiye Ordusunun general ve subaylarının yönetime yardım etmesi sonucu askeri darbe girişimi önlenmiştir” [Aliyev R. 2016: 17 Temmuz].

15 Temmuz hadiseleri sırasında ve sonrasında medyanın olumlu yöndeki etkileri birçok kaynakta belirtilen ve üzerinde durulan husus olmuştur. Türkiye'nin ileri gelen Devlet adamlarının yanı sıra Türkiye-Azerbaycan Parlamentolar Arası Dostluk Birliği'nin başkanı, AKP milletvekili Necdet Ünüvar'ın 15 Temmuz olayları zamanı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaşananları tasvir eden “Gazi meclis'te o Gece” adlı kitabında [Ünüvar 2017: 692], AKP millet vekili Ayşe Keşir'in Azerbaycan basınının yer verilen konuşmalarında medyanın rolü önemsenmektedir. Doğrusu bu konuşmaların genelinde medya operatiflik yönünden değerlendirilse bile, olayların dünya kamuoyuna aktarılmasında basının hizmetleri daha büyüktür. Hatta CNN Türk kanalında Hande Fırat'ın programına bağlanan Recep Tayyip

Erdoğan televizyon vasıtasıyla olayları bir grup isyancının yaptığını açıklamış, milleti demokrasiye sahip çıkmağa çağırılmış ve bu canlı yayın medya ve 15 Temmuz münasebetlerinde en tipik etkileşim örneğini oluşturmuş. Hande Fırat'ın FETÖ'nün 15 Temmuz darbe girişimi sırasında gösterdiği söz konusu gazetecilik bir başarı örneği olarak tüm dünyada karşılık bulmuştur. [<https://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/ekran-yuzleri/hande-firat>].

Azerbaycan basınında 15 Temmuz olaylarına dair haber yazılarında devletin üst düzey yöneticilerinin demeçleri esas alınmış ve verilerin özellikle Türkiye Cumhuriyeti resmi haber kaynaklarında temin edilmesine özen gösterilmiştir. Hatta medya organlarının söz konusu hadisenin önlenmesinde üstlendiği rol dönemin birçok devlet adamı tarafından da dile getirilmiştir. Bu bağlamda Türkiyenin Adalet bakanı Bekir Bozdağ'ın (şimdi başbakan yardımcısı) 15 Temmuz Askeri Darbe Girişimi'nin yıldönümünde medyaya yaptığı konuşma bu hassasiyetin bir göstergesidir: “Ben Türk Basınına teşekkür ederim. Ayrıca Türkiye'nin eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı saygıyla anıyorum. Zira Turgut Özal baskılara rağmen ülkede özel televizyon ve radio kanallarının gelişimine yardımcı olmuştu. Geçen sene özel medya olmasaydı, darbe girişiminin sonucu belki de farklı yönde gelişecekti” [Bozdağ 2017: 12 Temmuz].

Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından daha sonra Demokrasi ve Milli Birlik günü olarak resmen kabul edilen 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin yıldönümü etkinliklerinin Azerbaycan'da üç yıldır düzenleniyor olması meseleye Azerbaycan'da verilen önemin göstergelerinden sadece biridir. Azerbaycanın basın-yayın kurumlarının her birinde aynı yaklaşımı gösteren materiallerin yayınlanması sadece olaylara verilen ortak değer değil, aynı zaman iki milletin kardeşlik bağlarıyla bir-birine kilitlendiğinin göstergesidir. Türkiye'nin Azerbaycandaki büyükelçisi Erkan Özoral 15 Temmuz askeri darbe girişiminin yıldönümüyle ilgili basınla görüşüğünde Azerbaycan'ın her zaman olduğu gibi 15 Temmuz olayları sırasında da Türkiye'nin yanında olduğunu vurguladı. Azerbaycan halkına, Cumhurbaşkanı'na teşekkür eden Erkan Özoral demiştir: “Azerbaycan FETÖ-ye karşı olan mücadelede daim Türkiye'ye yardım etmiştir. Türkiye Fetullah Gülenin hareketini çökertme projesinde Azerbaycan'ın yardımlarını takdir ediyor. Ne yazık ki, Türkiye Gülen hareketiyle mücadelede uluslararası kurumlardan gereken yardımı göremedi. Azerbaycan ise ilk günlerden bu konuda bize yardım etti ve halen de etmektedir. Tarihi süreçte görülen bu ortak

yardımlaşmanın en çağdaş örneği başta İlham Aliyev olmakla Azerbaycan halkının Türkiye’de 15 Temmuz darbe girişimine karşı verdiği tepkidir” [Özoral 2017: 12 Temmuz].

Ancak o gece neler olduğu ve olayların gerçekleşmesinden bir sonraki gün Azerbaycan basınında olayların nasıl değerlendirildiği ise Azerbaycan’da 15 Temmuz olaylarına dair algının tanınması ve bilinmesinde oldukça önemli bir alandır. Bu bağlamda olayların gece saatlerinde vuku bulması, ayrıca Bakü ve Ankara arasındaki bir saatlik zaman farkı bizi bir gün sonra yayınlanan gazeteleri araştırmayı zorunlu kılmaktadır. Halk gazetesi (“Xalq qazeti”), Azerbaycan (“Azərbaycan”), Cumhuriyet (“Respublika”) , “Yeni Musavat” ve isimlerini sayamadığımız diğer önde gelen gazetelerin o günkü baskıları bu anlamda ciddi bir araştırma konusudur.

Azerbaycan’da tatil günlerine denk geldiği için o gün yayınlanan gazetelerin tirajı çok azdır ve bu nedenle çalışmamızın örnekleme açısından daha uygun olan devletin resmi gazetesi Halk gazetesine odaklanılmış ve söz konusu gazetenin ilgili sayıları üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. 15 Temmuz hadiselerinin Azerbaycan kamuoyu için ifade ettiği anlamı ve sosyolojik değerini daha derinden değerlendirmek için Halk gazetesinin FETÖ 15 Temmuz hadiselerinden bir gün sonra basılan sayısında yayımlanan ve bu hadiseye temas eden yazıları iki başlık altında incelenmiştir: Bunları sırasıyla “devletin ve devlet adamlarının pozisyonunu yansıtan materyaller” ve “aydınların ve politikacıların yaklaşımını açıklayan bilgiler”dir.

AZERBAYCAN BASININDA 15 TEMMUZ ALGISINI YANSITAN SÖYLEM:

“TÜRK MİLLETİNE VE DEMOKRASİYE KARŞI YAPILMIŞ SALDIRI”

Günlük yayınlanan Halk gazetesi’nin 15 Temmuz FETÖ olaylarından sonra yayınlanan sayısında Azerbaycan’da vuku bulan olaylarla birlikte Türkiye’de oluşan durum ve darbe girişiminin tüm detayları yer almıştır. İlgili sayıda Azerbaycan’ın Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a hitaben gerçekleştirdiği konuşması dahil olmak üzere 11 makale ve gazetenin olaylara olan yaklaşımını yansıtan diğer haber yazıları yayımlandı. Yaklaşık 30 (otuz) bin karakterlik bu yazıların ağırlığı gazetenin büyük bir kısmını kapsar. Bu husus Türkiye’ye olan tarihsel ve sosyolojik ilginin sıradan bir göstergesidir. En başta dost ve kardeş ülke olarak görülen Azerbaycan olmak üzere Katar, Pakistan, Kazakistan ve Özbekistan gibi diğer birçok ülkenin de Türkiye yönetiminin yanında yer alması ve darbe girişimi zamanında Türkiye’nin demokratik yönetimine destek beyan

eden ifadeleri olduğunu belirtmeliyiz. Bu bağlamda Rusya ile İran ve Avrupa ülkelerinden Fransa, İspanya ve İtalya'nın Ankara yönetimini desteklediklerini belirtmeleri de önemlidir.

Azerbaycan'ın bir dost ve kardeş ülke olarak Türkiye yönetiminin tarafında olması beklenen bir tutumdur. Bu husustan Azerbaycan devlet başkanı İlham Aliyev olayların seyrinin ne olacağını bilinmediği anlardan itibaren T.C. Hükümeti yanında tavır alındığını özellikle vurgulayan açıklamalarda bulunur: “Bunlar darbecilerin Marmaris’te bulunan Cumhurbaşkanı ve ailesini ölü ya da diri ele geçirmek için operasyon yaptıkları anlarda baş vermekte idi. Hatta Cumhurbaşkanı, Atatürk havaalanını kuşatmış darbecilerin silah ve tanklarına rağmen gece yarısı bu havaalanına uçağıyla inmesine ve halka hitaben konuşmasına saatler kalmıştır. Hatta 16 Temmuz’un sabah saatlerine kadar darbe girişiminin akıbetinin ne olacağı belli değildi. O durumda bile Azerbaycan’ın bu olayları “Türkiye’nin devletçiliğine, Türk halkına, onun özgürlüğüne ve seçimine karşı yapılan acımasız cinayet” [Aliyev 2016: 17 Temmuz] olarak görmesi sadece kardeşliğin değil, aynı zaman aynı tarafta olan iki devletin ve onları tutan milletin özgür iradesinin ve politik ufkunun nedenli geniş olduğunun birer yansımasıydı.

Gazetenin aynı sayısında geçen Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in 16 Temmuz 2016 tarihli Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a gönderdiği yazıda Türkiye halkının herhangi bir sorun yaşamamasına ve Türkiye demokrasinin devamına yönelik temenni daha belirgin ifadelerle dile getirilerek, Azerbaycan’ın en resmi makamından 15 Temmuz hadisesine yaklaşım dile getirilir: “Önceki gece Türkiye’de yapılan darbe girişimini üzüntü ve endişe ile izledim. Bu Türkiye Devletine, Milletine ve onun özgürlüğüne karşı yapılmış acımasız bir saldırıdır. Türkiye halkının ve yönetiminin birliği ve bu konuda ön gördüğünüz tedbirler sayesinde kısa zamanda bu sinsi komplönün önünü keseceğinize ve durumun normalleşeceğine inanıyorum!” [Aliyev 2016: 17 Temmuz].

Azerbaycan kamu kurumlarının ve devlet makamlarının mesleleyle yaklaşımını yansıtan bir diğer tarihi belge de yine gazetenin sayfalarında yer alan AZERTAC’a¹ referans yapılarak yayınlanan Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı’nın Toplumsal-Politik konular üzerine yardımcısı Ali Hasanov’un bildirişidir: “İlham Aliyev tüm gece Türkiye’deki olayları izledi ve bundan endişe duydu. Azerbaycan Cumhurbaşkanı bu olayı devlete karşı darbe girişimi gibi yorumladı ve olayı kınadı. Bunu Türk milletine, demokrasiye karşı yapılmış bir saldırı gibi değerlendirdi” [Hasanov 2016: 17 Temmuz]. Eğer sözkonusu darbe başarılı

¹ Azerbaycan’ın resmî haber ajansı.

olsaydı Azerbaycan'ın bugünkü konjonktürel konumunun da bu hadiseden olumsuz yönde etkileneceği açıktır. Nitekim o gece Avrupa ve Amerika Türk hükümetine desteklerini açıklamak yerine PKK/PYD üzerinden Türkiye'nin güney sınırlarının kuşatmaya alınacağını ileri süren beyanatlar vermekte idiler. [Karagül 2017: 2 Ağustos]

Gazetenin ilgili sayısında yayınlan haberlerden biri de Azerbaycan'ın Dış İşleri Bakanı Elmar Memmedyarov'un Türkiyedeki olaylarla ilgili Mevlut Çavuşoğlu ile telefon konuşmasını konu etmektedir. Elmar Memmedyarov kardeş Türkiye'deki olaylar için çok üzgün olduğunu vurgulamış, Türk milletinin özgür olarak seçtiği yönetimi devirmek isteyen grubu kınamıştır. Bakan demokratik yolla seçilen yönetimin yanında olduğunu ve bu darbe girişimine karşı olduğunu söylemiştir. Netice itibariyle Elmar Memmedyarov Azerbaycan'ın her zaman olduğu gibi bugün de Türkiye'nin yanında olduğunu belirtir [Memmedyarov 2016: 17 Temmuz].

Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı da Türkiye'deki bu olaylarla ilgili resmi bir açıklama yapmış ve bu tarihi metin yine Halk Gazetesi'nde yer almıştır. Açıklamanın gazetede yayımlanan metni şöyledir: *“Kardeş Türkiye'deki olaylar bizi çok üzdü. Bu demokratik yolla seçilmiş yönetime karşı yapılmış bir darbe girişimidir. Türkiye Milleti ve Devleti birlik ve beraberlik göstererek bu yapılanlara karşı çıktı. Kardeş Türkiye'nin yanında olduğumuzu bir daha vurgular ve durumların en kısa bir zamanda normalleşeceğine emin olduğumuzu arz ediyoruz”* [Azerbaycan DİB 2016: 17 Temmuz].

Gazete yer alan bu bağlamda değerlendirilebilecek iki haber de bu konuda dikkat çeken örneklerdendir. Bunlardan ilki olan Türkiye'nin o dönemlerde Azerbaycan'da çalışan büyükelçisi Alper Coşkun'un gazetecilere verdiği röportajdaki söyledikleri kısaca şöyledir: *“Büyükelçi dün Türkiye'de darbe girişiminde bulunulduğunu vurguladı. Bu darbe girişimini Türk Askeri Birliği'nden bir grup gerçekleştirmek istedi. Fakat bunu biz Türkiye Ordusu'nun bütünlükte darbe girişimine katılımı gibi anlayamayız”* [Coşkun 2016: 17 Temmuz]. *“Büyükelçi ayrıca Türk milletini temsil eden ve onun demokratik simgesi olan Millet Meclisi binasının bombalandığını, diğer kurumlara saldırı yapıldığını vurgulamaktadır. “İsyancıların bu yaptıkları cezasız kalmayacak. Bu vatana ihanettir. Onlara en ağır ceza verilmelidir. Türkiye halkı bu sinsî darbe girişimine karşı çıktı, ülkesine, demokrasisine sahip çıktığını gösterdi, darbenin önünü kesti. Bu olaylar Türkiye demokrasisinin ne kadar güçlü olduğunu ortaya koydu. Şüphesiz, Türkiye daha da gelişecek, daha da güçlenecektir”* [Coşkun 2016: 17 Temmuz].

İkinci haberde ise bazı Avrupa ülkelerinin Türkiye'ye dost olmayan tavır sergilemelerine karşın AGİT başkanı, Almanya Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier ve kurumun baş sekreteri Lamberto Zannier'in Türkiye'de yaşanan olaylardan rahatsız ve üzgün olduklarını vurguladıkları haberdır. Bu haber metninde Türkiye demokrasisine karşı yapılan herhangi bir saldırının kınadığı vurgulanır: *“Türkiye'nin demokratik enstitülerine ve anayasasına saygı gösterilmelidir. Her kes yasalara uymalı, bir başka kargaşaya izin verilmemelidir”* [AGİT başkanı 2016: 17 Temmuz]. *“Kurum başkanı Zannier Türkiye yönetimine inandığını vurguladı: “Ben Türkiye yönetimini ve demokratik enstitüleri sakın olmaya çağırıyorum. En zor durumlarda bile yasalara saygı gösterilmeli ve onlara uyulmalıdır. Biz Türkiye'yi AGİT'in yasaları kapsamında korumaya hazırız”* [AGİT başkanı 2016: 17 Temmuz].

Kanaatimize göre gizli bir yapılanması olan FETÖ gerçek niyet ve gündemini Türk halkından ve daha genelinde bütün Türk Dünyasından gizlemeyi başarmış; Türkiye'nin eğitimsel kalkınmasına ve dini hizmetlere çalışan bir hareket olduğuna büyük toplum katmanlarını inandırmıştı. Dünya genelinde ilk olarak Rusya bu hareketin mahiyetini önceden görmüş ve birçok devletten önce FETÖ'nün faaliyetlerini ülke dahilinde yasaklamıştı. Daha sonraları Özbekistan da bu yolu takip etmiştir ancak Türkiye'nin ve Azerbaycan'ın da içinde olduğu diğer Türk devletlerinin bu örgütü anlamada neden bu kadar etkisiz kaldığını anlamak oldukça zordur. Kuşkusuz bu gecikmenin en önemli nedenlerinden birisi FETÖ'nün 40 yıllık süre içinde devletin ve toplumun önemli bir bölümünü kendi tarafına çekmeyi başarmış olmasıdır. *“Gerçek şu ki, 15 Temmuz sonrasında bürokrasi içerisindeki muhafazakar unsurlar büyük oranda ya temizlendi ya da saf dışı bırakıldı; bürokrasinin daha üst kademeleri, yine tasfiyeleri hakimiyetlerini canlandırmak için ikinci bir şans olarak gören 2010 öncesi dönemin laik-milliyetçi unsurlarıyla dolduruldu”* (Aras, 2017, s. 9).

DARBE GİRİŞİMİ VE AZERBAYCAN AYDINLARININ POZİSYONU

15 Temmuz hadisesi en temelde sosyal ve siyasal bir konu olduğu için aydınların ve siyasetçilerin böyle bir konuda tarafsız ve yorumsuz kalması Azerbaycan'da da mümkün olmamıştır. Hatta TRT'yi kullanarak “Yurtta Sulh Konseyi” gibi Atatürkçü bir kimlik im eden bir isimle darbe bildirisi okumaları, Azerbaycan kamuoyunda da söz konusu hareketin amaçları noktasında bir kafa soru işareti uyandırmıştır. Azerbaycanlı seçkinlerin ve siyasetçilerin konu hakkındaki zihniyetini yansıtan yazılarda resmi dilden uzak, daha içten ve

samimiyet içeren ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu yazılarda ilk olarak Demokratik seçimlerle yönetime gelen iktidarı ve cumhurbaşkanını devirmek isteyen darbecilerin maksatsız çabalarının kınanması dikkat çekmektedir. Ayrıca milletvekili Cavanşir Feyziyev'in "Türk Milli İradesinin Zaferi" yazısı ister politik kollektif düşünceyi yansıtması bakımından, isterse de sivil vatandaşlık perspektifini yansıtması yönünden çok anlamlıdır: *"Dış politika boyutunda, bölgesel kargaşanın çözümlenmesi sırasında devletin başarısızlığından ve ülkede yaygın olan terör olaylarından yararlanmak isteyen bir grup asker, devletin onlara verdiği musamahayı kötüye kullanarak, milletin refahı için onlara verilmiş silahları kendi halkına ve bu halkın özgür iradesiyle seçtiği yönetime karşı ateşledi ve milletin özgür iradesine saldırdı. Böylece ta baştan başarısız olacağı belli olan bu isyanı yapanlar, sadece yönetime değil, aynı zaman Türk milletine ve onun devletçiliğine karşı olduklarını ortaya koydular"* [Feyziyev 2016: 17 Temmuz].

Cavanşir Feyziyev'in bu yazısını daha sonra ülkenin en ünlü gazeteleri "525-ci qəzet" (525. Gazete), "Bakı xəbər" (Bakü haber), "İki sahil", "Olaylar", "Mövqe" (Meram) ve diğer gazeteler yayınlamıştır. Onun söz konusu haber yazısının gazetecilik bakımından başarısı İstanbul'da olayları kendi gözleriyle gören birinin yazısı olması ve aynı zaman olayları politik anlamda nitelikli bir üslupla yorumlamasından kaynaklanmaktadır. Hatta bu husus gazetelerin editörleri tarafından Türkiye'nin demokrasi ve özgürlüğüne yönelmiş bu acımasız saldırıyı böyle bir inanç ve cesaretle kınayan ilk yazı olduğunu vurgulamışlardır: *"...orta asırlardan dinamik ve devamlı olarak gelişen, modernize olan Türk Devlet Geleneği bu sınavı da kazandı. Türk milletinin demokrasi geleneğine ve insan haklarına bağlı olması uzun yıllar Türkiye'ye karşı hazırlanmış sinsi komplönü paramparça etti. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın çağırısı Türk halkını ayaklandırdı. Bir anda halk Türkiye'nin tüm şehirlerini özellikle Ankara ve İstanbul'un sokaklarını ay-yıldızlı bayraklarla doldurarak önemli olan binaları, havalanlarını kontrolüne aldı. Türk halkı her zaman olduğu gibi bu defa da fedakarcasına sokaklara atıldı, devletine ve demokrasisine sahip çıktı"* [Feyziyev 2016: 17 Temmuz].

Gazete makalesi olarak nitelendirilebilecek söz konusu yazının sonunda yazar bu hadisenin sebep ve sonuçlarını değerlendirmiştir. Azerbaycan basınında o dönem yayımlanan yazılarla kıyaslandığında bu yazının daha farklı bir yaklaşım arzettiği görülmektedir. *"Olanlar Türk Milli İradesinin gücünü, Türk Devletinin yenilmezliğini, Türk insanının çağdaş değerleri canı ve kanı ile koruyacağını gösterdi. Bu Türk Milletinin zaferidir. Bu Türk Milletinin*

dünyayı tehdit eden terör tehlikesi karşısında gösterdiği birliğin bir göstergesidir!” [Feyziyev 2016: 17 Temmuz]. Türk Dünyası ve Türk Devletleri Birliğine ait birçok temel eserin de sahibi olan yazar Cavanşir Feyziyev’in bu konuda düşünceleri uzun yıllar sadece basın değil, aynı zaman devlet adamlarının ve hatta tarihçilerin ilgisini çekecek bir nitelik arz etmektedir.

Halk gazetesi yazarı Tahir Aydınog̃lunun hazırladığı yazıda ise Azerbaycan Yazarlar Birliği’nin başkanı, Çağdaş Azerbaycan Edebiyatının zirve isimlerden Anar 15 Temmuz gecesi yaşananları heyecanlı bir dille okurlarla paylaşmıştır: *“Çok şükür, elimiz yetmese de sanki, dualarımız kardeşlerimizin yardımına koştı. Ortak değerleri, arzu ve dilekleri paylaştığımız Türkiye toplumunun gayreti gecenin karanlığında aniden çıkan bu sinsî darbe girişimini yok etti. Milyonlarca insan ayaklandı, isyancıların üzerine çöktü. Türkiye Devleti gecenin bu karanlığını atlatarak sabahı yeni güzelliklerle karşıladı. Bu gecenin üzüntülü anları Büyük Önder Atatürk’ün dediği: “Azerbaycan’ın elemi Türkiye’nin elemi, sevinci ise sevincidir” gerçeğinin ortaya çıkmasıydı. Haydar Aliyev’in “bir millet iki devlet” olarak gördüğü Azerbaycan-Türkiye etnik-politik bağıllığı kardeş ülkede yaşanan darbe girişiminin acısını, milletimize aynı ölçüde yaşattı”* [Aydınog̃lu 2016: 17 Temmuz].

Gazetenin yayınladığı “Türkiye halkının milli değerlerine, ülke demokrasisine ve yasalara olan saldırı durduruldu” [Aliyev R. 2016: 17 Temmuz] ve “Türkiyede demokrasi kazandı” [Memmedov 2016: 17 Temmuz] başlıklı diğer iki yazıda da 15 Temmuz olaylarıyla ilgili kapsamlı bilgi vermek ve olayların politik yönünü okurlara anlatmak temel amaçtır. “Dünya 14 Temmuz Fransanın Nitsa şehrinde yapılmış kanlı terör saldırısının şokundan daha uyanmamışken Türkiye’den gelen haberle yeniden etkilendi. 15 Temmuz gecesi bir grup asker askeri araçlarla Ankara ve İstanbul’da bulunan bir çok strateji önemi olan kurumları kontrol altına alarak ülke yönetimini ele geçirdiğini ilan etti. İsyancılar klasik metotları kullandı. Havalanını kuşattı, devlet televizyonunu basarak yönetimi devirdiğini söyledi ve ülkede olağanüstü durumu ilan etti. Türkiye Büyük Millet Meclisi’ninin binası havadan bombalayan isyancılar Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın uçağının İstanbul’a inmesini engellemeğe, Başbakan Binali Yıldırım’ın oturduğu yeri işgal etmeğe çalıştılar. Türk halkını baskıyla boyunduruk altına almak isteyen isyancılar polis ve emniyet kurumlarına da saldırılar düzenledi ve böylece kargaşa çıkararak, demokrasini yıkmaya yeltendiler” [Memmedov 2016: 17 Temmuz].

Gazetenin çalışmamızda ele alınan sayısında FETÖ olaylarıyla ilgili bir diğer haberde ise kalkışma gecesi Yunanistan'a iltica eden Fetöcü askerler konu edilmiştir: "Yunanistan'a inen Türkiye Ordusuna ait askeri helikopter geri verilecek". APA-ya istinaden verilen habere göre helikopterdekilerden 2'si binbaşı, 1'i yüzbaşı, 5'i askerdir. Fetöcü askerler Yunanistan'a iltica başvurusu yapmıştır. Yunanistan Ordusu helikopteri geri vereceğini söylemiştir. Türk askerlerinin iltica başvurusuna gereken kurumlar bakacaktır" [APA 2016: 17 Temmuz].

SONUÇ

Günümüzde neredeyse bütün dünya ülkelerinin ortak sorunu olan terörizm, dünyada çözüme kavuşturulması gereken en acil konulardan biri haline gelmiştir. Dolayısıyla medya organları da uzun yıllardır haber yoğunluğu bakımından ilk sırada bu konuya yer vermektedir. Ne yazık ki, siyasi, dini veya ekonomik hedeflere ulaşmak için her türlü şiddeti başvurabilen terörizm, dünyanın uzun süredir çözüme kavuşturmadığı konuların başında gelir.

11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan terörist saldırı dünya terörizm tarihinde yeni bir dönüm noktası olarak nitelendirilebilmektedir. Öte yandan, El Kaide, Taliban ve IŞİD gibi terör örgütleri İslam adına cihadla mücadele ettiklerini belirterek dünya gündemini uzunca bir süre meşgul etmiştir. "İslam ve Terör" gibi birbirine oldukça uzak olması gereken iki kavramı biraraya getiren "İslamcı terörizm", artık dünya kamuoyunu özellikle medya kanalıyla oldukça meşgul eden ve belli bir popüleritesi olan fenomen haline gelmiştir. İslamcı Terörizmin yakın tarihte görülen yeni versiyonu FETÖ (Fethullahçı Terör Örgütü) ilk silahlı eylemini Türkiye'de gördüğümüz ve uluslararasılık yönü ile birçok dünya ülkesini ilgilendiren bir yapılanma olarak üzerinde önemle durulması gereken bir harekettir. Çalışmamızın örneklem yayın organı olan Halk Gazetesi de bu meseleyi ele alan çok sayıda nitelikli yazıya yer vermiştir.

Halk gazetesi FETÖ hadiselerinden bir gün sonra basılan sayısında yayımlanan ve konuyla ilgili olan yazılar Azerbaycan kamuoyunun meseleye yaklaşımını en temelde iki yönden yansıtmaktadır. Bunlar öncelikle devletin ve devlet adamlarının pozisyonunu yansıtan materyaller, ikincisi aydınların ve politika adamlarının yaklaşımını açıklayan bilgilerdir. Söz konusu bu pozisyonlar ortak bir algıyı yansıtmıştır. Bu algı şöyle ifade edilebilir: "Her zaman Türk milletinin ve devletinin yanında olan Azerbaycan halkı ve devleti Türkiye'nin Anayasasına, demokrasisine karşı yapılmış darbe girişimini kınamış ve kabul edilmez addedmiştir"

FETÖ'nün ve diğer tüm terör örgütlerine yönelik hukuk zemininde bütün mücadeleyi yürütmek mutlaka önemli ve gereklidir, ama onlara karşı dünya genelinde verilen mücadeleler ne yazık ki yeterli değildir. Günümüzde Suriye, Irak, Pakistan ve Afganistan gibi ülkeler bir savaş alanı haline gelmiştir. Ayrıca SSCB'nin çöküşünden sonra en yaygın terör tehdidiyle karşı karşıya ve bugün Azerbaycan dünyada çifte standartlarla karşı karşıyadır. Ermeni terör örgütlerinin yürüttüğü terör eylemleri neticesinde, 2500'den fazla Azerbaycan vatandaşı öldürülmüş ve birçok masum insan sakatlanmıştır. Ülkemizde farklı zamanlarda Ermenistan tarafından 50'den fazla terör eylemi gerçekleştirilmiş, çocuklar, yaşlılar, hatta hamile kadınlar bile bu tür Ermeni terörüne maruz kalmıştır.

Sonuç olarak 15 Temmuz Darbe kalkışması ve sonrasında planlanan iç savaş ve terörizm faaliyetlerine karşı Türkiye devleti resmi kurumları ve Türk halkı tüm dünyaya örnek olabilecek bir demokratik bir tutum belirlemiş ve olaylar en az hasarla atlatılarak bağımsızlık korunmuştur. Bu örnekliğin dünyaya, en önemlisi de İslam Dünyasına iyi anlatılması ve tanıtılması oldukça önem arz etmektedir. Sözüne ettiğimiz hadiseler karşısında dünyanın muhtelif ülkelerindeki medya organlarına yansıyan haberler de söz konusu ülkelerdeki 15 Temmuz bilincini yansıtmasına bakımından birinci derecede önem ifade etmektedir. Azerbaycan örneğinde meseleye bakıldığında devletin resmi gazetesi olan Halk Gazetesindeki ilgili haberler meselenin Azerbaycan kamuoyunda nasıl ve hangi yaklaşımlarla ele alındığını yansıtması bakımından tarihi bir kaynak işlevine sahiptir.

KAYNAKÇA

- AGİT'in Başkanı Ve Sekreteri Türkiye'deki Darbe Girişiminden Rahatsız Olduğunu Bildirdi. (2016) Halk Gazetesi, 17 Temmuz, S.4.
- Aliyev İ., (2016), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayip Erdoğan'a. Halk Gazetesi, 17 Temmuz, S.1.
- Aliyev, R. (2016), Türkiye Halkının Milli Değerlerine, Ülke Demokrasisine Ve Yasalara Olan Saldırının Önü Kesildi. Halk Gazetesi, 17 Temmuz, S.7.
- Alkan, H. (2016). 15 Temmuz'u Anlamak: Parametreler Ve Sonuçlar. Bilig, 78, 253-272.
- APA. (2016), Yunanistan'a Inen Askeri Helikopter Türkiye'ye Geri Verilecek. Halk Gazetesi, 17 Temmuz, S.7
- Aras, B. (2017).15 Temmuz Sonrası Türkiye'de Devlet, Kurumlar Ve Reform. İstanbul Politikalar Merkezi. ISBN: 978-605-9178-82-2.
- Aydinoğlu, T. (2016), Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin Başkanı, Anar: Kardeş Türkiye'de Halk Kazandı. Halk Gazetesi, 17 Temmuz, S.7.

- Azerbaycan DİB. (2016), Kardeş Türkiye’de Vuku Bulan Olaylar Bizi Çok Üzdü. Azerbaycan Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Türkiyede Vuku Bulan Olaylarla İlgili Açıklama Verdi. Halk Gazetesi,17 Temmuz, S.3.
- Badalov, A. (2017), Terörizm, Korkunç Bir Hayaleti Kibi Dünyanın Her Yerine Ayak Açıyor. Halk Gazetesi,8 Ocaq, S.6.
- Bozdağ, B. (2017), 15 Temmuz Tükiye’de Devrimin Mümkün Olmadığını Gösterdi. Kaspi Gazetesi,12 Temmuz, S.5.
- Coşkun, İ. A. (2016), Geçen Gün Türkiye’de Yaşanan Olaylar Vatana İhanettir. Halk Gazetesi, 17 Temmuz, S 5.
- CNN Türk, <https://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/ekran-yuzleri/hande-firat>
- Feyziyev, C. (2016), Türk Milli İradesinin Zaferi. Halk Gazetesi, 17 Temmuz, S.5.
- Hasanov, A. (2016), Cumhurbaşkanı İlham Aliyev Türkiye’de Vuku Bulan Olaydan Endişe Duymuş Ve Darbe Girişimini Kınamıştır. Halk Gazetesi, 17 Temmuz, S.2.
- Karagül, İ. (2017). Çokuluslu İşgal’in İlk Aşaması FETÖ: Peki İkinci Dalganın Hainleri Kimler? Yeni Şafak, 2 Ağustos.
- Miş, N. -Gülener, S. -Coşkun, İ. -Duran, H. -Ayvaz, E. (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı Araştırması. SETA Yayınları 68, I. Baskı, 80 Sayfa.
- Memmedov, S. (2016), Türkiye’de Demokrasi Kazandı. Halk Gazetesi,17 Temmuz, S.6.
- Memmedyarov, E. (2016), Azerbaycan Her Zaman Türkiye’nin Yanındadır. Azerbaycanın Dışişleri Bakanı Elmar Memmedyarov Türkiye’de Oluşan Olaylar Konusunda Mövlut Çavuşoğlu İle Telefon Görüşmesi Yapmış. Halk Gazetesi,17 Temmuz, S.3.
- Özoral, E. (2017), Türkiye FETÖ İle Mübarizede Azerbaycanım Yardımlarını Takdir Ediyor. Azerbaycan Gazetesi,12 Temmuz, S.4.
- Ünüvar, N. (2017). Gazi Meclis’te O Gece. Ankara, TBMM Yayın Evi, 692 Sayfa.
- Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/15-temmuz-sehitleri-15-temmuz-darbe-girisimi-sehitleri-h-2753090>